

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ РИСИ АРХІТЕКТУРИ ІПОДРОМІВ АНТИЧНОСТІ

Анотація. У статті розкриті особливості історичного формування, об'ємно-планувальної структури, конструктивного вирішення та експлуатації античного іподрому. Описано становлення архітектури грецького гіподрому та римського цирку їх відмінні та схожі стильові риси архітектури.

Ключові слова: кінні перегони, давньогрецький гіподром, римський цирк, Циркус Максимус, арена, трибуни.

Актуальність теми. Історія архітектури доби античності, окрім храмів, театрів, терм, стадіонів, описує унікальні за своїм призначенням об'єкти – іподроми. Виникнення даної споруди (на той час мала назву “гіподром”) пов'язано із розвитком спортивних змагань в Давній Греції в період 25-тих Олімпійських ігор (680 р. до н.е.). В період розквіту Римської імперії виник ще один вид іподрому – “римський цирк”, ставши справжнім центром громадського життя, адже кінні перегони на колісницях набули великого попиту і по праву вважалися найнебезпечнішими із змагань. Традицію Риму продовжила Візантійська імперія, збудувавши у Константинополі великий іподром по архітектурно-планувальному рішенню схожий на римський цирк.

Аналіз останніх досліджень. Історію виникнення та розвитку античних іподромів розглянули такі автори: М.С. Іванов, О. Шуазі, А.І. Андреев, О.О. Брайчевський, Н.І. Брунов, В. Серов та ін.

Автор за мету статті ставить розкриття особливостей історичного формування архітектури давнього іподрому, його конструктивних особливостей та стильових рис.

Виклад основного матеріалу. Історичні джерела описують виникнення першого давнього іподрому в Греції в м. Олімпія (рис. 1) на березі річки Алфей [1, С. 9-10]. На великій рівній території була розпланована плоска арена із кам'яною стінкою вздовж поздовжньої вісі на кінцях якої стояли два стовпи, що вказували на повороти. Така споруда на той час називалась “гіподром”. Доріжка грецького іподрому мала видовжену, подібну до еліпса, форму плану довжиною в 700 метрів із крутими поворотами на кінцях. Посередині вона розмежовувалась вузьким невисоким насипом – “спіною”, на якій встановлювались тріумфальніobelіски переможцям змагань. По кінцях спіни були високі стовпи – мети, що вказували на повороти (рис. 1). На іподромі

застосовувалися різні механічні пристрої: стартові ворота “гісплекс”, що опускалися для початку перегонів та стартовий механізм у вигляді бронзових фігур дельфіна та орла. Після проходження колісницями кола, фігури перевертались: так фіксували проходження певної дистанції. Це свідчить про те, що змагання мали чіткі правила. Колісниці розташовувались клиноподібно відносно осі бігової доріжки; перед кожною колісницею був натягнутий канат. Коли опускався стартовий пристрій – на вівтарі бронзовий орел підіймався вгору, а дельфін опускався вниз, і зовнішні колісниці розпочинали рух. Внутрішні колісниці знаходились геометрично у більш вигідному положенні відносно “спіни”, і саме тому вони стартували останніми. На рисунку 1 можна побачити схему розташування колісниць у стартових стійлах. Дистанцію в 13,5 км колісниці повинні були пройти дванадцять разів. Згідно давньогрецькому історику та географу II ст. Павсанію [2], ці ворота були винайдені архітектором Клеотом і розташовані уступом та відкривалися послідовно. У колісниці запрягали по два та чотири коня (квадриги “тетрипон” та парні колісниці “синоріс”). Брати участь в перегонах могли тільки заможні греки: утримувати бігових коней коштувало дуже дорого.

В історії архітектури давньої Греції зустрічається ще один варіант вирішення видовищної споруди – іподром з театром у м. Пессинунт (рис. 1).

Окрім Олімпії, іподроми існували у Коринфі, Дельфах, Афінах (Панафінейські ігри). Останні перегони на грецьких іподромах відбулися у 393 році до н.е. після завоювання Греції Римською імперією.

Римська імперія доповнила свій перелік видовищних споруд іподромом, який мав назву “цирк” (лат. “*circus*” – коло, фігура без кутів). Він був створений за прикладом грецького “гіподрому” і використовувався як місце для змагань з перегонів колісниць, ігор та гладіаторських боїв. До арени з трибунами прибудовувались приміщення для колісниць (карцерес) та господарчі приміщення. Цирк споруджувався без використання рел’єфу на конструкціях, трибуни мали сектори відповідно до класів глядачів, окремо виділялася суддівська ложа та ложа для музик. Деякі цирку мали в структурі трибун храм. Цирк мав понад два виїзди для колісниць та тріумфальні ворота для переможців.

За О. Шуазі [4] на карті Давнього Риму ми бачимо чотири цирку: Циркус Максимус, цирк Максенція (цирк Кракалли), цирк Фламінія на Марсовому полі та цирк Нерона, який перейменували в цирк Калігули. Інший дослідник А.І. Андрєєв [5] вважає, що у Римі було п’ять цирків.

Найбільш відомим із римських цирків є “Циркус Максимус”, за його прикладом збудовано всі інші римські цирку. Він зведений у V ст. до н. е. за часів правління п’ятого царя Тарквінія. Під час правління Юлія Цезаря довжина

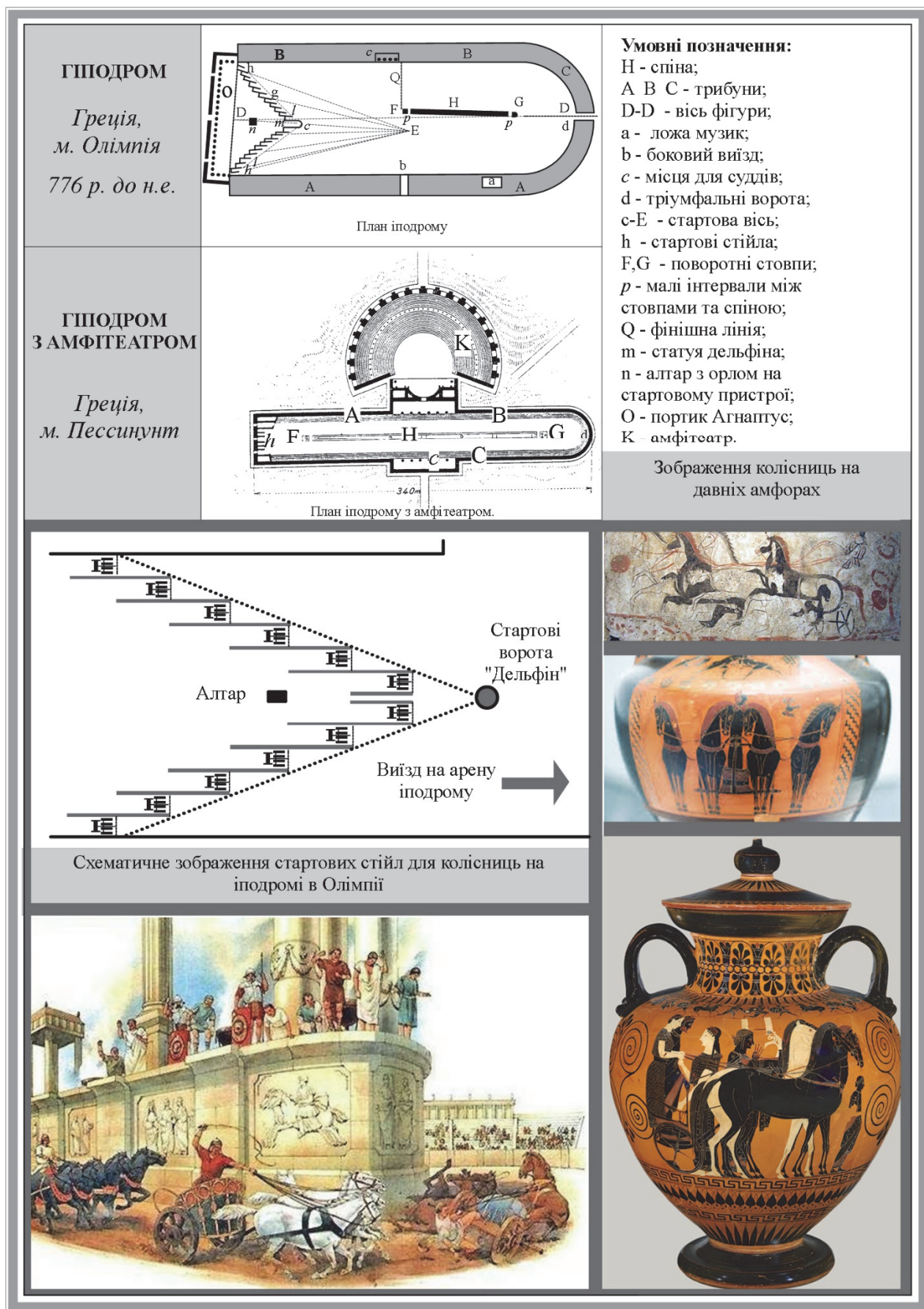
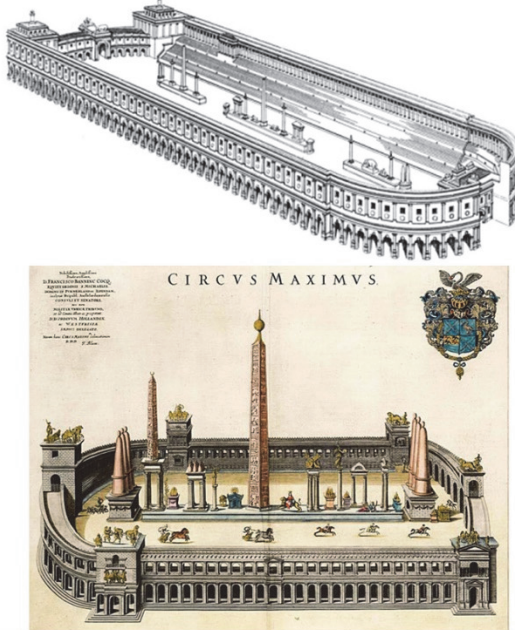

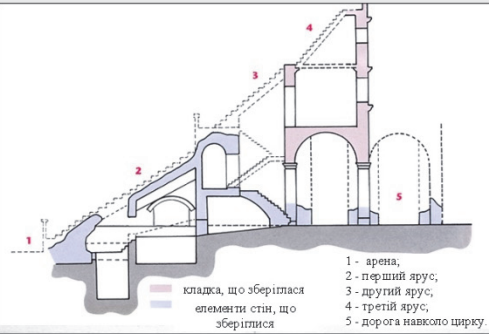
Рис. 1. Іподроми Давньої Греції.

ЦИРКУС МАКСИМУС*Італія, Рим (IV ст. до н.е.)**600x150 м. Трибуни 140 - 350 тисяч місць*

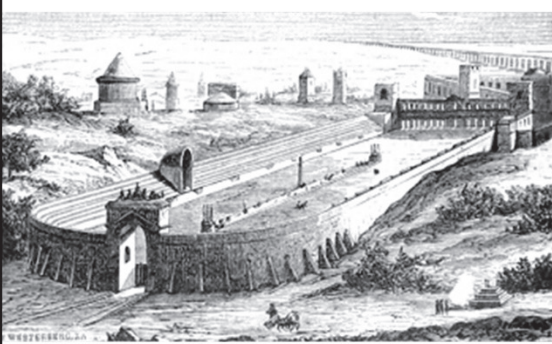
Реконструкції перспективного зображення

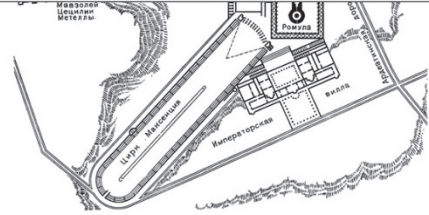
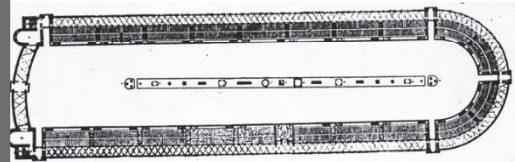
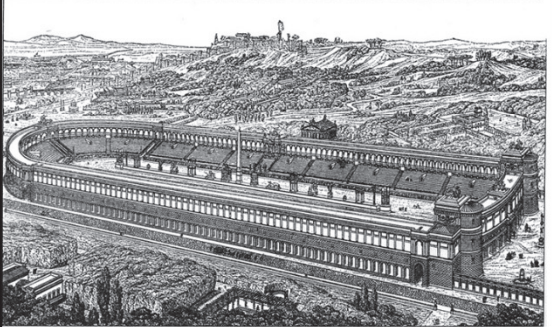
Плани та реконструкції розрізу

Гравюра Піранезі

ЦИРК МАКСЕНЦІЯ*Італія, Рим (312 р. н.е.)**472x89м.*

Реконструкція Карцес по Джонсону

**ЦИРК КАЛІГУЛИ ТА
НЕРОНА***Італія, Рим (I ст. н.е.)*

План цирку Калігули.

**ЦИРК В
КОНСТАНТИНОПОЛІ***Візантія, (I ст. н.е.)*

Сучасна реконструкції перспективного зображення

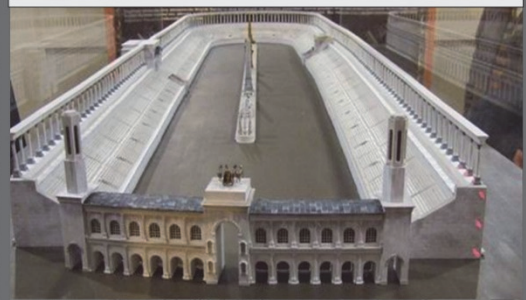

Рис. 2. Іподроми Давнього Риму.

цирку становила близько 730 м, ширина понад 120 м. Місткість трибун складала близько 150 000 глядачів [5, с. 120]. У II ст. н. е. при імператорі Траяні цирк був перебудований в останній раз і досяг 600 м в довжину разом з ареною, яка мала розміри 568x80 м. На північному кінці споруди розміщувалось дванадцять стартових стійл для коней, над якими розташовувалось приміщення трибунного магістра, відкриваючого змагання. Спіна поділяла поле цирку на дві частини та мала довжину 344 м. На ній стояли колони зі статуями Вікторії, обеліски й трофеї, встановлені на честь переможців у змаганнях. Фасад облицьовувався цеглою та мрамором й розчленовувався двома чи трьома ярусами аркад [6, с. 119, 7, с. 593]. Античні змагання колісниць можна побачити, переглянувши епічний фільм «Бен-Гур» 1959 року випуску. Зображення великого цирку можна побачити на мозаїках Вілли Селени.

Єдиний цирк, що зберігся в наші дні – це цирк Максенція (312 р. н. е.), розташований поблизу мавзолея Ромула на Аппієвій дорозі. Він орієнтований із сходу на захід та має велику довжину плану – 482x79 метрів. На східному кінці цирку розміщені тріумфальні ворота, на заході влаштовані шість стартових загонів для коней, розміщених по дузі. Трибуни збудовані у вигляді десяти рядів сходин місткістю на 15000 глядачів. Спіна цирку мала довжиною 333 м та шириною 7 м. нахилена до східного кінця арени, поділяючи її на дві нерівні частини. Східний кінець спіни відхилявся від вісі на північ, в напрямленні руху колісниць для полегшення проходження дистанції. Суддівська ложа проектувалась на південній стороні цирку і була наближена до повороту для кращого споглядання за перегонами. Імператорська ложа розташовувалась на протилежній стороні поблизу до фінішу [7, с. 594 – 595].

Циркус Максимус та цирк Фламінія знаходились в межах Риму, а цирки Нерона та Адріана за містом. Основним конструктивним матеріалом при будівництві цирків був бетон, його застосовували для влаштування фундаментів, стін та арок, що слугували проходами та службовими приміщеннями. У цирках зустрічаються найрізноманітніші конструкції арочних каркасів: у вигляді цегляних арок, решіток, подвійних настилів з цегли.

Висновки. На основі проведеного дослідження автором було встановлено:

- грецький іподром – це площинна споруда на природному рел'єфі; римський цирк – об'ємна споруда з використанням трибун на конструкціях;
- давні іподроми було сформовано в античний період, визначено їх архітектурно-планувальну структуру та функціональне призначення;
- досліджено три типи кінних споруд: “гіподром”, “гіподром з театром”, “римський цирк”;

- іподроми греко-римського періоду стали прототипами для багатьох видовищних і спортивних споруд. Цирки, арени для кориди, автотреки, мото- та велотреки сформувались за прикладом «римського цирку».

Література

1. Иванов М.С. Олимпийские игры и конный спорт. – М.: Физкультура и спорт, 1984. – С. 9 – 16.
2. Павсаний Описание Эллады. В 2 т. Пер. С древнегреческого С.П. Кондратьева под. ред.. Е.В. Никитюк. – ООО Издательство АСТ: Ладомир, 2002. – С. 492.
3. Горіна А. О. Принципи архітектурно-планувальної організації іподромних комплексів : дис. – канд. арх.: 18.00.02 / Горіна Анна Олександрівна; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. – Київ: КНУБА, 2014. – 194, [4] л.: іл.
4. Шуази О. История архитектуры: в 2-х т. / Шуази О. , пер., доп. ;под общ. ред. А.А. Сидорова. – М: Издательство Всесоюзной Академии архитектуры, 1935 – 1937. – т. I, 1935. – 298 с.
5. Андреев А. И. Памятники Древнего Рима [Электронный ресурс] / А. И. Андреев – М. 1861 г. – С. 114-128. – Режим доступа: <http://elar.uniyar.ac.ru>
6. Брунов Н.И. Очерки по истории архитектуры: в 3-х томах. Том 1 – Н.И. Брунов. – М., Л.: Academia, 1935. – 621 с.
7. Всеобщая история архитектуры: в 12 томах / под общ. ред. Д. Е. Аркина и др. – М.: Издательство Академии архитектуры СССР, 1944-1949. - т. II: Архитектура античного рабовладельческого общества / Под ред. В. Д. Блаватского и др. – Кн. 2: Архитектура Древнего Рима. – 1948.-432с.: табл.

Аннотация. В статье раскрыты особенности исторического формирования, объемно-планировочной структуры, конструктивного решения и эксплуатации античного ипподрома. Описано становления архитектуры греческого “типподрома” и римского цирка, их отличительные и подобные стилевые черты архитектуры.

Ключевые слова: скачки, древнегреческий типподром, римский цирк, Циркус Максимус, арена, трибуны.

Abstract. The article deals with the historical formation, space-planning structure, constructive solution and operating of the ancient hippodrome. It describes the architectural formation of the Greek and Roman circus and their stylistic architectural features.

Key words: horse racing , hippodrom, Roman Circus, Circus Maximus, arena stands.